

ІСТОРІЯ НІЖИНЩИНИ ІМПЕРСЬКОЇ ТА ПОСТІМПЕРСЬКОЇ ДОБИ

Сергій ЗОЗУЛЯ
(Київ-Ніжин)

Ніжинські контакти академіка Агатангела Кримського (за матеріалами епістолярної спадщини вченого)

Зайве говорити, що в науковому світі завжди горизонтальні – персональні і безпосередні – контакти відігравали куди більшу роль, ніж офіційні вертикальні зносини, опосередковані певними установами, їх керівництвом, загальним керівництвом галузі etc. На відміну від циркулярів, директив, наказів, угод про якість змагання (хоча які можуть бути змагання в інтелектуальній сфері?). Власне, прогресування формальних наукових стосунків “знизу-доверху” й навпаки – це породження доби тоталітаризму. Дореволюційна практика їх фактично не знала. Натомість, більшість справ на науковій ниві вирішувалася шляхом безпосереднього спілкування науковців чи науково-дослідних установ, зокрема, на різних наукових зібраннях: конференціях, семінарах, симпозіумах, з’їздах тощо; не останню роль також у науковому спілкуванні належить листуванню між ученими.

Інтерес дослідників до епістолярної спадщини відомих особистостей є постійним; крім того – досить вдячною, з точки зору отриманих результатів, справою. На відміну від сухих ділових паперів, особистий епістолярій завжди вбирає в себе живі життєві моменти, відображає неофіційні, побутові сторони життя; є джерелом індивідуалістичної інформації, відображає характер, певні емоції, міжособистісні стосунки тощо.

Наслідком тривалої і копіткої пошукової роботи співробітниками Інституту сходознавства НАН України ім. А. Кримського стала поява з друку двотомної збірки епістолярної спадщини видатного українського вченого, ім’я котрого носить зазначена академічна установа [1]. Матеріали збірки, зібрані максимально повно на сьогоднішній день з фондів різних архівних установ України й Російської Федерації (Інститут рукопису НБУВ, ЦДАВО України, ЦДІАЛ України, ЦДАМЛіМ України, Архів РАН та інші), містять вхідне (переважно) і вихідне листування вченого, проливаючи світло на ба-

гато досі невідомих чи маловідомих моментів із життя А.Ю. Кримського, а також певних епізодів української історії, оживляючи їх і надаючи їм персоналістичного забарвлення.

Цікавим і досі не з'ясованим залишався до останнього часу факт короткотривалих відвідин визначним українським ученим-філологом, сходознавцем, письменником, поетом, перекладачем, академіком ВУАН А.Ю. Кримським, разом зі своїм особистим секретарем, відомим українським етнографом М.З. Левченком, Ніжина в травні 1929 р. Єдиним джерелом, що засвідчило це, є запис у щоденнику вченого-історика, знавця ніжинських старожитностей, колишнього професора НІФІ М.М. Бережкова: "... познакомився з Н.З. Левченком і А.Е. Крымським ... (вчора приїхали, сьогодні уїхали) ..." [2]. Агатангел Юхимович зі своїм прийомним сином зупинився в ніч з 12 на 13 травня в приватному будинку товариша і колеги М.М. Бережкова по викладацькій і науковій роботі в Ніжинському інституті І.Г. Турцевича, придбав у останнього кілька книг із його приватної бібліотеки й на ранок від'їхав назад до Києва. Ні менше, ні більше. Жодних пояснень з приводу мотивації відвідин Ніжина загалом чи помешкання І.Г. Турцевича зокрема; жодних свідчень про те, з ким ще спілкувався в Ніжині і про що визначний український учений.

Уведений до наукового обігу епістолярій А.Ю.Кримського дозволяє з цього приводу дещо з'ясувати. Ще наприкінці 1910-х років у листуванні вченого, на той час тільки-но обраного Неодмінного Секретаря УАН, серед респондентів з'являється ім'я К.В.Харламповича – російського вченого-історика, на той час викладача Казанської духовної академії, члена-кореспондента Санкт-Петербурзької (згодом Російської) Академії наук. Його, казанського вченого, що займався вивченням малоросійського (українського) впливу на розвиток російського православ'я, в 1919 р. було обрано академіком новоствореної УАН [3] й, очевидно, лист із Казані був відповіддю на повідомлення А.Ю. Кримським про обрання й запрошення до наукової співпраці [4]. Ще за рік з'являється

Агатангел Юхимович Кримський
(1871-1942)

Микола Захарович Левченко
(1900-1934)

новий епізод у їх листуванні: секретар української академії (тепер уже ВУАН – Всеукраїнської Академії наук) справлявся щодо можливого (й бажаного) переїзду К.В. Харламповича до Києва на постійну роботу в якості штатного академіка [5]. За власним свідченням тодішнього казанського вченого цей варіант був би найкращим – він мав відчутні матеріальні й наукові проблеми в Казані, також мав кілька запрошень на викладацьку роботу до Баку, Ташкента й Таллінна. Але жодну пропозицію не міг задовольнити – з огляду на ті-таки матеріальні проблеми [6].

Наступний епізод їхнього листування, більш тривалий і більш драматичний, охоплює 1925-1927 роки – час, коли казанського вченого за надуманим звинуваченням було заарештовано й заслано спочатку до Оренбургу, а потім – до Тургаю Актюбінської губернії (Казахстан). На початку березня 1925 р., направляючись по етапу до місця першого заслання, Костянтин Васильович зі станції Рузаєвської (у Заволжі) відправив листа до А.Ю. Кримського з проханням про допомогу як до колеги по ВУАН і як до давнього товариша [7]. З цього моменту до листування двох академіків долучається дружина К.В. Харламповича Віра Павлівна, ставши своєрідним посередником, часто надаючи в листах потрібну правдиву інформацію щодо стану справ і долі засланого вченого [8].

Сучасна історіографія засвідчила помітну й небезрезультативну участь академіка М.С. Грушевського у справі повернення із заслання К.В. Харламповича [9]. Дійсно, його наполегливість, непоступливість і наукова “жадібність” у кадрових питаннях йшла далеко попереду офіційних заходів ВУАН щодо подальшої долі свого колеги. Маючи давній політичний, що переріс у особистісний, конфлікт із тодішнім керівництвом академії (Головою Управи С.О. Єфремовим і Неодмінним Секретарем А.Ю. Кримським) [10], він без відома керівництва ВУАН різними методами – офіційними запитами й проханнями від керованих ним академічних інституцій, напівофіційними і приватними листами й перемовинами з керівництвом Укрнауки, Головнауки ССРР – добивався переселення К.В. Харламповича до Києва й залучення його до роботи в очолюваних ним наукових установах [11]. З іншого боку керівництво ВУАН також вживало певних кроків у тому ж напрямі. Кілька разів доля К.В. Харламповича була предметом розгляду на Спільних засіданнях (найвищий керівний колегіальний орган) академії, були звернення до українського й союзного керівництва наукою, радянських державних органів тощо [12]. Звісно, не могло обійтися без участі Неодмінного Секретаря ВУАН. Так, на засіданні 22 березня 1926 р. Агатангел Юхимович пообіцяв колегам направити напівофіційного листа М.Ф. Петрову (керівникові Головнауки ССРР), якого знав особисто [13]; це ж підтверджує в листах до засланого в Казахстан академіка М.С. Грушевський [14]. Більше того керівництво ВУАН (в особі тих-таки А.Ю. Кримського і С.О. Єфремова) з-поміж кількох додаткових оплачуваних штатних посад академіків восени 1927 р. намагалися “забронювати” одну для К.В. Харламповича – про це писав йому в Тургаї у своїй службовій записці М.З. Левченко, ясно даючи зрозуміти, що через зайнятість і погіршення фізичного здоров’я А.Ю. Кримський (учений страждав на катаракту і на той час фактично осліп на одне око) доручив написати цей лист, так би мовити позаочі, від свого імені [15]. Щоправда, заслугу “вибиття” в харківських столичних коридорах додаткових штатних посад із окладами для ВУАН, зосібна для І (історико-філологічного) Відділу, демонстрував як виключно власну М.С. Грушевський [16]. Проте, це більше видається особливостями вдачі зазначених науковців, а також їхньої особистої неприязні.

Так чи інакше – спільними зусиллями вчений хоч і відбув увесь термін заслання, але все ж unikнув нового покарання і зміг перебраться в Україну. З огляду на заборону оселитися в Києві, тимчасовим прихистком для нього став Ніжин. Тут він з'явився в середині квітня 1928 р., прожив майже місяць у помешканні професора місцевого інституту О.І. Покровського, а з 25 травня оселився і прожив трохи менше двох років у приватному будинку І.Г. Турцевича [17]*. В Ніжині Костянтин Васильович відносив свою наукову діяльність (щоправда, за відмінною від попередньої тематикою досліджень) [18] і час від часу навідувався до тогочасної наукової столиці України – Києва, продовжуючи тримати контакти як із М.С. Грушевським, так і з його опонентами – А.Ю. Кримським і С.О. Єфремовим [19].

Іншою особою, що опосередковано привела А.Ю.Кримського до Ніжина, можна вважати академіка В.М. Перетца**, взаємини з котрим брали початок ще у передреволюційний час [20]. Як і К.В. Харламповича, Володимира Миколайовича Перетца було обрано академіком Української Академії наук від часу її заснування в 1918 р. Перебравшись у 1914 р. з Києва до Санкт-Петербургу, він продовжував у власних наукових дослідженнях започатковану в стінах університету Св. Володимира українознавчу тематику. Крім того, в 1919 р. в колишній столиці колишньої імперії заснував Наукове товариство прихильників української історії, письменства та мови. 25 грудня 1921 р. воно перетворилося на Наукове товариство

Володимир Іванович Резанов
(1867-1936)

* Допоки невідома мотивація вибору першого житла К.В. Харламповича в Ніжині. Можливо він був знайомий із О.І. Покровським ще в дореволюційний час, можливо – зупинився в нього за рекомендацією А.Ю. Кримського (чи С.О. Єфремова) або М.С. Грушевського. Перші могли контактувати з О.І. Покровським у справах ВУАН (О.І. Покровський співпрацював із академією з 1922 р., а в 1927 р. став співробітником однієї з комісій ВУАН та Київського філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавців, де головою був А.Ю.Кримський). Із М.С. Грушевським – також у академічних справах: того ж року (1927) Михайло Сергійович намагався добитися затвердження О.І. Покровського співробітником однієї з керованих ним інституцій ВУАН. Також М.С. Грушевський міг рекомендувати К.В. Харламповичу певні контакти в Ніжині через одного з ніжинців, із якими співробітничав у межах тих-таки очолюваних ним академічних установ: М.Н. Петровського, А.Г. Єршова, К.Т. Штеппу або колишнього ніжинця В.С. Євфимовського.

** Цей учений був одружений на донці професора Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька П.О.Адріанова. Варвара Павлівна Адріанова-Перетц – учений у галузі історії української і російської літератури, фольклору і театру, член-кореспондент АН Української РСР та СРСР; брала активну участь в українському житті Петрограду (Ленінграду) в зазначений час, зокрема, в інституціях і громадських організаціях, де активну участь брав також її чоловік; як і він співробітничала з ВУАН. Хоч В.П.Адріанова-Перетц народилася всього за два роки до від'їзду її сім'ї з Ніжина, в місті, звичайно ж, залишилися знайомі Адріанових, із котрими могли й надалі підтримуватися контакти, а відтак, – додаткова відповідь на питання “чому саме Ніжин?” і “чому саме Перетц?”.

дослідників української історії, письменства та мови, задекларувавши тим самим пріоритети в напрямках своєї діяльності. Серед його учасників: В.І. Вернадський, Б.І. Срезневський, В.Л. Моздалевський, а також кілька учнів самого В.М. Перетца – С.Ю. Гасєвський, Д.І. Абрамович та інші. Про це петербурзький (тоді – петроградський) учений повідомляв А.Ю. Кримського в своєму листі [21], – першому в “українській” частині (з 1918 р.) виданого епістолярію українського вченого.

На початку 1926 р. предметом спільного інтересу в листуванні А.Ю. Кримського та В.М. Перетца стали роботи відомого російського й українського вченого-філолога, історика українського театру, тодішнього керівника Ніжинської науково-дослідної кафедри (далі – НДК) історії культури і мови В.І. Резанова. На той момент академічне видавництво надрукувало два із запланованих шести томів дослідження Володимира Івановича “Драма українська” і В.М. Перетц просив Неодмінного Секретаря ВУАН надіслати йому, крім інших академічних, зазначені видання – хотів із ними ознайомитися й, на попереднє прохання А.Ю. Кримського, прорецензувати [22]. Прохання Агатагела Юхимовича переслідувало певну мету: ця рецензія була потрібна у справі обрання В.І. Резанова позаштатним академіком ВУАН. У другій половині березня – на початку квітня 1926 р. відповідне подання для погодження на засіданні I (історико-філологічного) Відділу ВУАН зробили академіки А.Ю. Кримський, С.О. Єфремов і А.М. Лобода [23]. Не до кінця зрозумілим є рішення засідання зазначеного відділу 22 квітня 1926 р. відхилити кандидатуру В.І.Резанова як “ненаукової” [24]. І це після того, як ніжинського вченого трьома роками раніше було обрано членом-кореспондентом РАН [25]. Основним “оппонентом” на засіданні був М.С. Грушевський – тож провал балотування Володимира Івановича, очевидно, став результатом академічних чвар: представлення А.Ю. Кримським і С.О. Єфремовим незмінно потягнуло за собою блокування рішення М.С. Грушевським і його прибічниками, що, до честі ніжинського вченого, не завадило йому взяти участь у заходах до ювілею М.С.Грушевського восени того ж року [26]. Рецензія В.М. Перетца ж дещо забарилася: вона була опублікована аж наприкінці року в “Известиях Отделения русского языка и словесности” РАН, за що її автор щиро перепрошував у А.Ю. Кримського “... как главы академического издательства, сделавшего все, чтобы выпустить в наилучшем виде эту работу (“Драму українську” – *авт.*)” [27]. Хто знає, чи не був би іншим результат балотування В.І. Резанова, коли б рецензія з’явилася вчасно? Одне можна сказати напевно: Агатагел Юхимович був особисто знайомий зі своїм ніжинським колегою (В.І. Резанов був позаштатним співробітником ВУАН із 1921 р.) і, ймовірно, зустрічався з ним у травні 1929 р. під час відвідання Неодмінним Секретарем ВУАН Ніжина.

В.М. Перетц, як своєрідний резидент ВУАН в Петрограді*, допомагав А.Ю. Кримському в іншій його роботі в межах академії: крім науково-організаційної роботи в межах керівництва академією, останній опікувався також формуванням фондів Наукової бібліотеки ВУАН.

“Збиральницька” бібліотечна діяльність А.Ю. Кримського непогано представлена в його епістолярії. На початку 1924 р. він через дружину голови Укрнауки Я.П. Ряппо, з

* До 1928 р. В.П. Перетц був єдиним “іногороднім” академіком ВУАН, що був у штаті й отримував платню. Більше того – він очолював одну з академічних комісій у структурі I (історико-філологічного) Відділу.

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

якою підтримував дружні стосунки, вів переговори про придбання для академії бібліотеки померлого професора-історика В.С. Іконникова [28], в першій половині 1925 р. – за посередництва В.М. Перетца – займався справою передання ВУАН спадщини померлого дослідника й колекціонера голландського живопису В.О. Щавинського [29], наприкінці 1927 р. – подарунку (як книг, так і музейних артефактів) колишнього генерала П.П. Потоцького [30]. Крім того, А.Ю. Кримський очолював Кабінет арабо-іранської філології, що діяв у структурі Історико-філологічного відділу ВУАН, також переймаючись формуванням його бібліотеки та зібрання східних рукописів. Звісно, основну частину фондів цього кабінету становила приватне зібрання А.Ю. Кримського; та й купувалися нові надходження переважно за особисті кошти вченого. Проте, за допомогою В.М. Перетца в 1926-1929 роках Кабінет арабо-іранської філології збагатився кількома цінними перськими й арабськими манускриптами XVI-XVIII ст. [31].

Точною перетину таких “бібліографічних” інтересів А.Ю. Кримського в Ніжині став уже згаданий учень В.М. Перетца Дмитро Іванович Абрамович – видатний філолог, історик літератури, дослідник давніх українських рукописів, зокрема “Києво-Печерського патерика”. В середині 1920-х років він був репресований і висланий із Ленінграду й оселився в Ніжині, де працював бібліотекарем у міській бібліотеці [32]. Тут Дмитро Іванович продовжив свої попередні наукові студії – дослідження пам’яток давньої української літератури, зокрема “Києво-Печерського патерика”; готував його до повторного видання (перше було в 1921 р. невеликим тиражем, підготовлене ним-таки). В Ніжинському архіві й рукописному зібранні місцевого інституту народної освіти, Д.І. Абрамович знайшов нові матеріали для досліджень тексту Патерика і його доби, зокрема Ніжинський літопис XVII-XVIII ст. [33].

Точна дата переселення до Ніжина Д.І. Абрамовича досі не встановлена. Швидше за все, він з’явився тут дещо пізніше К.В. Харламповича – на початку літа 1928 р. Про це

Володимир Миколайович Перетц
(1870-1935)

Костянтин Васильович Харлампович
(1870-1932)

можна твердити зі змісту кількох листів В.М. Перетца до А.Ю. Кримського з приводу “перетягування” М.С. Грушевським кількох колишніх учнів Володимира Миколайовича до своїх науково-дослідних інституцій: на початку 1928 р. подав заяву до Київської НДК історії України дослідник початкового українського літописання С.Ю. Гаєвський, який із 1927 р. був співробітником академічної Комісії стародавнього українського письменства (нею керував В.М. Перетц) і який майже півроку не отримував зарплатні; у тому ж році до роботи зазначеної кафедри долучився К.О. Копержинський (щоправда, він до цього працював у Одесі) [34]. Влітку 1928 р. до роботи в Комісії Старої України Михайло Сергійович залучив новоспеченого ніжинця Д.І. Абрамовича, доручивши йому дослідження “Чет’їв Мінеїв” Дмитра Ростовського і виділивши “весьма щедрый аванс” – більше 100 руб. за майбутні три рецензії [35], що при жалюгідному окладі бібліотекаря 31 руб. на місяць [36] було більш, ніж доречно. Але наприкінці цього ж року, дізнавшись про намір працювати також у згаданій комісії під керівництвом В.М. Перетца, М.С. Грушевський відмовив Дмитру Івановичу в подальшій співпраці, чим дошкульно образив ученого: той ніяк не міг зрозуміти, чому не можна співпрацювати з обома науковими установами однієї і тієї ж академії [37].

Звичайно, в невеликому провінційному місті на кшталт Ніжина, де надто складно загубитися в повільному ритмі неквапливих подій і нечастих новин, люди зі спільними інтересами (службовими, професійними, особистими) часто контактували між собою, товаришували або, принаймні, були знайомі. Людей інтелектуальної праці в Ніжині об’єднував інститут – як його співробітників, так і науковців поза ним. То ж можлива співпраця Д.І. Абрамовича з К.В. Харламповичем більш, ніж ймовірна. Їх знайомство беззаперечне: опального академіка з “вовчим білетом” навіть у Ніжині відмовлялися брати на роботу. Д.І. Абрамович, з огляду на це, намагався допомогти йому працевлаштуватися в міській бібліотеці, хоч і марно [38]. Особиста трагедія – смерть дружини Віри Павлівни, що тільки-но приїхала до Ніжина з Казані, та матеріальна скрута змушувала К.В. Харламповича шукати кошти на прожиття: за відсутності інших варіантів учений змушений був потроху розпродувати власну бібліотеку [39]. Намагався прилаштувати свої книги в різні бібліотеки (в т.ч. й Ніжинського інституту), продавав через київських букіністів; нарешті – через знайомих. У справі продажу книг К.В. Харламповича Кабінетові арабо-іранської філології й академічній бібліотеці взагалі посередником виявився Д.І. Абрамович – про це у вересні 1929 р. повідомляє Агатангелу Юхимовичу секретар Кабінету Г.А. Іванець: буквально на днях було придбано кілька досить рідкісних книжок у К.В. Харламповича (а також у самого Д.І. Абрамовича) на суму 49 руб., ще за тиждень мала бути придбана наступна партія, яку донька Костянтина Васильовича мала переслати з Казані [40]. Цілком вірогідно, що це було результатом травневого візиту А.Ю. Кримського до Ніжина, як і можливою причиною цього візиту.

Таким чином, із-поміж масиву епістолярної спадщини академіка А.Ю. Кримського можна вичленили своєрідний ніжинський “сектор” його інтересів, – виключно наукових і службових. У 1920-х роках визначний український учений безпосередньо або опосередковано контактував із кількома ніжинцями (як за постійним, так і за вимушеним місцем проживання): В.І. Резановим, К.В. Харламповичем і Д.І. Абрамовичем; ще з кількома (М.М. Бережковим, І.Г. Турцевичем, можливо ще з кількома іншими)

він познайомився безпосередньо під час свого короточасного відвідання Ніжина в травні 1929 р. Мета цього візиту вбачається в намірі оглянути особисту бібліотеку К.В. Харламповича й обговорити з ним умови її придбання (цілком або частково) для наукової бібліотеки ВУАН або для академічного Кабінету арабо-іранської філології. Хоча не виключається певною мірою й “туристичний” інтерес Агатангела Юхимовича та його прийомного сина М.З. Левченка: огляд ніжинських старожитностей, знайомство з фондами місцевого архіву, інститутської бібліотеки тощо. Проте, останнє швидше за все було доповненням до бібліофільських прагнень київських гостей. Відтак, візит носив не стільки рекреаційний, скільки службовий характер.

Можна твердити, що певною мірою заповнено ще одну сторінку історії Ніжина – одного з помітних інтелектуальних і культурних центрів України. З іншого боку, окреслено кілька нових горизонтів із біографії й творчої спадщини А.Ю. Кримського, що може прислужитися як при подальших ніжинознавчих студіях, так і у біоісторичних дослідженнях; історії української науки, дослідженні історіографічного процесу в Україні загалом.

1. Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890-1941). В 2-х тт. – Т. I. 1890-1917. – К., 2005. – 264 с.; Т. II. 1918-1941. – К., 1995. – 358 с.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. XXIII, об. зб. 59, арк. 9 зв.
3. Детальніше див.: Морозов О. Справа академіка Костянтина Харламповича // Греки в Ніжині. Збірник статей і матеріалів. – Вип. II. – К., 2001. – С. 82-131; Чернухін Є.К. Костянтин Харлампович та його нариси з історії ніжинських греків // Записки історико-філологічного товариства Андрія Білецького. – Вип. III. – К., 1999. – С. 160-174.
4. Епістолярна спадщина... Т. II. – С. 12.
5. Там само. – С. 18.
6. Там само. – С. 19-20.
7. Там само. – С. 125-126.
8. Там само. – С. 123-124, 128.
9. Див.: Білокінь С. Київська школа акад. М.С. Грушевського // Український історичний журнал. – 1996. – № 5. – С. 106-131; Верменич Я.В. Роль М.С. Грушевського у становленні системи регіональних досліджень в Україні // Український історичний журнал. – 1998. – № 2. – С. 92-101; Дмитрієнко С.В., Коваленко О.Б. Листи М.Н.Петровського до М.С. Грушевського // Україна і Росія в панорамі століть: Збірник наукових праць на пошану проф. К.М. Ячменіхіна. – Чернівці, 1998. – С. 325-331; Морозов О. Вказана праця. – С. 82-131; Чернухін Є.К. Вказана праця. – С. 160-174.
10. Див.: Матвеева Л.В., Циганкова Е.Г. А.Ю. Кримський і Українська Академія наук // Матвеева Л.В., Циганкова Е.Г. А.Ю. Кримський – неодмінний секретар ВУАН. Вибране листування. – К., 1997. – С. 3-51; Пиріг Р.Я. Життя Михайла Грушевського: останнє десятиліття (1924-1934). – К., 1993. – 199 с.; Сохань П.С., Кіржаєв С.М., Ульяновський В.І. М.С. Грушевський і Academia: Ідея, змагання, діяльність. – К., 1993. – 319 с.
11. Див.: Дмитрієнко С.В., Коваленко О.Б. Вказана праця. – С. 328-330; Морозов О. Вказана праця. – С. 95-116.
12. Історія Української Академії наук. 1924-1928: Документи і матеріали. – К., 1998. – С. 230, 562, 567.
13. Там само. – С. 567.
14. Морозов О. Вказана праця. – С. 108.
15. Там само. – С. 117.
16. Морозов О. Вказана праця. – С. 11-115.
17. ІР НБУВ, ф. XXIII, об. зб. 59, арк. 12.
18. Див.: Морозов О. Вказана праця. – С. 82-131; Чернухін Є.К. Вказана праця. – С. 160-174.

19. Єфремов С.О. Щоденники. 1923-1929. – К., 1997. – С. 638.
20. Див. Епістолярна спадщина... – Т. I. – 384 с.
21. Епістолярна спадщина... – Т. II. – С. 19.
22. Там само. – С. 136.
23. ІР НБУВ, ф. 317, од. зб. 65, арк. 1-2.
24. Єфремов С.О. Вказана праця. – С. 367.
25. ЦДАВО України, ф. Р-166, оп. 2, од. зб. 464, арк. 158.
26. Відділ Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. Р-6121, оп. 1, спр. 92, арк. 44.
27. Епістолярна спадщина... – Т. II. – С. 152.
28. Там само. – С. 71.
29. Там само. – С. 115.
30. Там само. – С. 164.
31. Там само. – С. 132, 192.
32. Там само. – С. 190.
33. Там само. – С. 189.
34. Див.: Юркова О. Діяльність науково-дослідницької кафедри історії України М.С. Грушевського (1924-1930). – К., 1999. – С. 95-97, 103.
35. Епістолярна спадщина... – Т. II. – С. 194.
36. Там само. – С. 190.
37. Там само. – С. 194.
38. Чернухін С.К. Вказана праця. – С. 162.
39. Морозов О. Вказана праця. – С. 93.
40. Епістолярна спадщина... Т. II. – С. 216.

Оксана ДУДЧЕНКО
(Ніжин)

Загальні засади формування та діяльності колегії Ніжинської районної державної адміністрації в 90-рр. ХХ ст.

Особливе місце в системі органів виконавчої влади займають місцеві державні адміністрації. Згідно ст. 39 Закону України “Про місцеві державні адміністрації” для сприяння здійсненню повноважень місцевих державних адміністрацій їхні голови можуть утворювати консультативно-дорадчі органи – колегії місцевих державних адміністрацій.

Упродовж останніх років роботи колегій було накопичено значний позитивний і негативний досвід, який потребує осмислення, систематизації, узагальнення. Серед низки важливих історико-правових проблем, які заслуговують на увагу, особливий інтерес складають проблеми формування та розвитку законодавства, що регулює діяльність колегій місцевих державних адміністрацій, процедури їх утворення та функціонування.

На жаль, ступінь дослідження існування колегій місцевих державних адміністрацій як консультативно-дорадчих органів виконавчої влади недостатньо науково розроблений і висвітлений у науковій юридичній літературі. Зокрема, на сьогодні немає жодного спеціального дослідження з даної проблематики.

Одночасно, окремі питання із зазначеної теми розглядалися в науковій літературі. Загальні відомості про роботу колегій органів виконавчої влади, і, зокрема, колегій